

DIVERSITAT I PLURALITAT EN L'ESCENARI ESPORTIU*

Resum

L'article replanteja les definicions clàssiques d'esport a partir de l'anàlisi de les transformacions en l'escenari esportiu contemporani, amb especial referència als denominats "esports extrems", esports californians i esports ecològics. Es posa de relleu el fet que els esports són cada cop més heterogenis i sobretot més diversos internament, la qual cosa dificulta qualsevol intent de conceptualització basat en criteris rígids. L'escenari esportiu constitueix una font permanent de varietats culturals, potser el principal imaginari de les alteritats possibles avui, la qual cosa: els esports occidentals, al cap d'un segle d'hegemonia, tendeixen a perdre la seva hegemonia original. El nou escenari, tan ric en diferències, serà segurament més apte per a la recerca etnogràfica i per a la comparació antropològica.

Paraules clau: antropologia de l'esport i del joc, escena esportiva, esports extrems, esports californians, esports ecològics, esports ètnics, diversitat, heterogeneïtat i pluralització dels esports, sincretismes esportius, etnografia.

Introducció

Les coses no semblen estar del tot al seu lloc dins l'escenari esportiu. Aquesta reflexió vol desafiar tot aquell qui vulgui oferir una imatge homogènia de l'esport, bo i assumint-lo com una categoria descomptada, convertint-lo en un camp estructurat

per principis inoxidables ("els supremes ideals i valors de l'esport"), mostrant-lo com un fenomen previsible, en tant que orientat en el seu desenvolupament per tendències ja identificades. La hipòtesi que voldria sotmetre a consideració és que avui els esports son sobretot diversos, en el sentit que la seva diversitat interna sembla ser cada cop més visible i significativa que la seva homogeneïtat. Ja no em semblen defensables —si és que ho van ser algun dia— els discursos unificadors, ni tampoc comparteixo l'afirmació que trobem escrita en un diccionari autoritzat: "Esport és un substantiu que no cal traduir, perquè s'entén perfectament tant a Austràlia com a Alaska, tant al Japó com a la Patagònia. Es una paraula que si es tradueix perd gran part de la seva eficàcia" (Enrile 1977).

Pensar les diferències esportives

Però com mostrar la debilitat dels discursos unificadors? Com posar en evidència la pluralització de les formes esportives? Com evitar caure en la trampa d'una categoria *passe-partout*, bo i aconseguint pensar l'efervescència i la diferència com a dispositius generadors interns a l'univers de les pràctiques esportives? Cal segurament articular la reflexió a diversos nivells, tot assenyalant la presència de múltiples indicadors.

a) En primer lloc convé recordar la impossibilitat de reduir l'univers de les formes i de les pràctiques esportives a una única ideologia de fons. Com s'ha fet evident en el curs de la història d'aquest segle, s'han alternat concepcions totalitzadores i antitèti-

ques sense que cap ideologia política de l'esport aconseguís conquerir una hegemonia duradora (Hoberman 1988). Em complau pensar que això s'ha degut no sols a la creixent autorreferencialitat de l'esport, característica dels fenòmens socials totals que tendeixen a esdevenir ideologia per si mateixos (Padiglione 1994), sinó també a la presència d'una pluralitat d'esports diversos, com un gran parlament democràtic, que hauria estat ardu sotmetre a un comú denominador ideològic. En un altre lloc he subratllat que l'efervescència de l'escena esportiva, capaç de produir esdeveniments-resultats alhora previsibles i inèdits, seria nul·la si no fos amplificada per una continua polisèmia. Al si de l'escena esportiva, de fet, es confronten, sense que s'arribi mai a una resolució definitiva, valors i models interpretatius oposats:

"En l'esport es pot veure una natura humana aviada vers un progrés il·limitat (el rècord) o bé els continus límits amb què es troba. Es pot atribuir l'èxit esportiu a la cultura, a l'educació, a l'entrenament, o bé al patrimoni genètic, a la raça, a la naturalesa. Es pot veure en l'esport només el conflicte o només la solidaritat, la voluntat individual de potència o la necessitat de socialitat, el *show* meritocràtic o el joc de la fortuna, el vitalisme que ens regenera o bé l'inútil dispendi d'energia, la construcció d'una realitat racional o un gresol d'il·lusions irracionals... Aquest i altres models interpretatius no divideixen el món esportiu en grups contraposats, sinó que fan part de l'imaginari comú. Hi alludeixen constantment jugadors i públic. Estan tots junts en el nostre cap, per ser emprats a fi de donar sen-

* L'article és una versió resumida d'un text inèdit de l'autor. Ha estat adaptat i traduït al català per Carles Feixa.

tit a les variades situacions que l'efervescència esportiva crea contínuament... L'esport constitueix, doncs, un comentari continu sobre la vida i l'experiència quotidiana, perquè té la capacitat de produir uniformitats (regles que homologuen) i diferències al si de localitzacions definides" (Padiglione 1994).

b) El segon indicador es pot identificar en l'escassa credibilitat dels models evolutius que cerquen de verificar en l'esport les transformacions experimentades per altres fenòmens socials. Així, segons Guttman (1978), l'esport s'hauria racionalitzat i burocratitzat. Em sembla difícil admetre la generalitat d'aquesta tendència donat que, per exemple, els esports definits per Pociello (1987) com californians (*free-climbing, surf*, ala de pendent) mostrarien precisament el contrari: una creixent preferència per pràctiques individualistes i poc regulades, l'exaltació del risc i de l'aventura en empreses que ofereixen no adversaris humans com una naturalesa volgudament imprevisible i hostil. En un altre lloc (1990) he cercat de posar en evidència com és de ridícula la tesi de la secularització: "enfrent altres institucions de la modernitat, l'esport destaca com una de les que manté viva una tensió màgico-religiosa i ha vist la recuperació i la valoració dels rituals" (sobre la dimensió ritual de l'esport vegeu Augé 1984; Bromberger 1984, 1989; Dei 1992; Padiglione 1984, 1990, 1994).

Crec que es pot afirmar que els esports s'estan multiplicant, però en la seva difusió no segueixen una sola direcció. No és cert que només tinguin èxit els esports lligats al consum i a l'espectacle. Cada cop hi ha més pràctiques esportives, més o menys agonístiques, que tenen per escenari deserts i muntanyes, lluny del clamor del públic i de l'ull de la televisió. Penso, per exemple, en l'abast assolit els darrers decennis per les proves de *trèkking* i *endurance*. Tampoc no seria correcte imaginar un model cultu-

Way out. Paul Martin. França. Foto Sport 94.

ral hegemònic referit només als esports californians ecologistes, donat que també és forta la presència de les arts marcial i dels jocs d'equip de difusió planetària. En substància, el poble dels esportistes ha augmentat a desmesura, però les seves preferències no són ni uniformes ni del tot previsible. Tot això ens hauria de dur a abandonar la lògica de les tendències evolutives que quotidianament descobreixen alguns sociòlegs, per tal de reconèixer la copresència de tendències contraposades: una pluralització de les concepcions, de les pràctiques i de les experiències esportives, que ja no poden ser considerades i analitzades com un conjunt unitari sinó com a universos distints que reclamen aquells aprofundiments particulars i aquelles metodologies específiques (com l'etnografia) que s'utilitzen per abordar l'alteritat cultural.

La mateixa suggestiva lectura històrico-psico-sociològica elaborada per Elias i Dunning (1992) presuposa una homogeneïtat que es troba lluny d'haver estat verificada. Som encara lluny d'atribuir als esports en general una funció catàrtica o un rol civilitzador que hauria fet els nostres "impulsos" més mansos que els d'altres cultures. Pel que fa a la retòrica dels estils ex-

pressius i a l'eloqüència del cos, caldria distingir almenys entre esports calents, que preveuen la posta en escena d'emocions intenses i transparents (la mirada desafiant del púgil), esports tebis, que utilitzen les emocions per subratllar els passatges (l'alegria del futbolista després del gol), i esports freds, que en cada fase del joc imposen compostura i control emotiu (la màscara del genet de *dressage*). Si bé no nego en principi validesa als processos d'abstracció, subratllo que en aquesta fase de pluralització de les formes i les experiències esportives les generalitzacions semblen improductives: es corre el risc de considerar els esportistes com un grup ideològic en comptes de recordar que en la majoria dels casos s'és esportista només en la mesura que s'ha optat per practicar un esport particular.

c) Amb el tercer indicador voldria assenyalar que no s'ha verificat l'anunciada desaparició dels esports ètnics. Al contrari, contínuament observem la represa de jocs populars, de competicions tradicionals (per a una ressenya sobre Itàlia, vegeu Dini & Magrini 1966). Aquests esports conviuen i es reproduïxen junt amb esports de difusió mundial. Cada cop

són més nombroses les comunitats que reinventen les tradicions, recuperen jocs populars, curses de berebers, carrosses històriques, torneigs i altres, demanant consell a l'antropòleg —com m'ha succeït— per tal que identifiqui a posteriori els nexes filològics amb la cultura local. Els esports particularistes no es contenten amb el seu espai marginal, no sobreviuen en la resistència o com a meres supervivències, sinó que formen part d'identitats culturals agressives, de conquesta d'hegemonia i d'universalitat. Vegeu el cas de la pilota basca, que en les Olimpíades de Barcelona era present entre els esports de demostració. Si en el futur es tornessin a celebrar unes Olimpíades a Roma, penso que no serien pocs els jocs populars que demanarien de ser promoguts al rang d'esport de demostració, per exemple la *istrupa*, una antiga lluita entre pastors sards que ha observat els darrers anys una interessant represa.

d) El quart indicador seria la gran variabilitat (regional, social, generacional) d'una mateixa pràctica i els sincretismes esportius que es produeixen. Els esports més populars difosos mundialment no són acceptats sense manipulació per part d'aquells que els utilitzen localment. Es força conegut entre els antropòlegs el cas del criquet jugat com si fos una guerra simulada per part dels trobiandesos (vegeu el suggeritiu film etnogràfic *Trobiand Cricket: An Ingenious Response to Colonialism* i el comentari de Taussing, 1993). Em complau recordar els partits de pilota de la meua infantesa, les interminables discussions sobre les regles del jocs, regles de vegades improvisades i negociades en cada moment. Entre el joc de la pilota organitzat per la Federació i el practicat pels nens al carrer hi poden haver significatives diferències culturals, que cal no oblidar. Un esport, si bé estructurat per regles, valors i escenaris simbòlics, sempre pot ser manipulat de manera lúdica i conscient per part

de grups socials i realitats locals. Al capdavant, es pot crear un món coherent en si mateix alterant, no la realitat, sinó un altre món inventat, un altre joc (en aquest cas el futbol oficial).

e) El cinquè indicador subratlla l'existència de móns culturals distints que conviuen sota la mateixa etiqueta: una gran diferenciació (concepcions, sabers, pràctiques, experiències) al si d'una mateixa disciplina. Una mirada propera i etnogràfica permet de copsar i evidenciar una pluralitat de pràctiques amb estils i significats diversos, per exemple en la cultura del cavall (cfr. Gianoli, 1981; Padiglione, 1984; Lawrence, 1982; Barclay, 1980). La terminologia assenyala, per exemple, diferències rellevants entre esports eqüestres i hípics. Però un examen detallat ens permet de distingir diverses subdisciplines: galop, *corse di provincia*, *caroselli storici*, trot, atac, cacera de la guineu, *volteggio*, *dressage*, polo, salt d'obstacles, *coss*, *endurance*, turisme eqüestre, rodeo, etc. Totes aquestes subdisciplines esportives referents al cavall difereixen significativament sobre la base dels següents factors de variabilitat: institucions implicades, marcs (ocasions, regles i context d'exercici), pertinença social dels esportistes, races equines implicades, habilitat eqüestre reclamada al cavall i al genet, costos de la pràctica, argot, tradicions i símbols pol·laritzants, centralitat de l'acció del genet, del cavall o del binomi.

Exercicis sobre una definició

Per pensar la creixent diferenciació al si de l'univers esportiu pot ser útil reflexionar sobre problemes de definició conceptual. Què és l'esport, quins fenòmens han de ser inclosos i quins altres han de ser descartats, és un problema que ocupa quotidianament els dirigents esportius i la gent corrent. El fet és que ja no resulta operativa la

noció clàssica d'esport com a "competició física lúdica". Els seus tres elements constitutius (joc + competició + habilitat física) apareixen radicalment alterats, donat que resulta aleatori el dèbil nexa classificatori d'una "semblança de família" (cfr. Blanchard & Cheska, 1986; De Sanctis, 1994). Si provem a descompondre la definició d'esport que he proposat en un altre lloc ("Una activitat lúdica, basada en regles, que presenta una estructura relacional de tipus competitiu que exigeix alguna forma d'habilitat física") hauria de resultar evident que no aconsegueix incloure la varietat de les formes i de les expressions esportives que l'experiència etnogràfica posa avui de manifest. Anem a pams. I. L'esport és una activitat lúdica, basada en regles...

Quan el meu fill tenia cinc anys, el vaig inscriure en un curset de natació en una piscina de Roma. Ell no ho havia demanat ni es va divertir massa, perquè l'obligaven durant una hora sencera a recórrer el llarg de la piscina avant i enrere per tal d'aprendre, el més ràpid possible, els diversos estils. La seva mare i jo li havíem imposat la natació perquè pensàvem seria bo per la seva salut. Feia esport, el meu fill Mario, nedant en aquella piscina? La seva activitat no era ni voluntària ni lúdica, i tanmateix fóra ridícul no qualificar-la d'esportiva. Per entendre què ha succeït cal tenir en compte una nova realitat. Els discursos, el compromís personal, els plaers mateixos de molts esportistes s'han desplaçat del joc efectiu als preliminars, als durs entrenaments. D'aquesta manera, alguns esports han experimentat una redefinició i altres han nascut deixant que el pavelló i el parc públic, llocs d'entrenament, constituïssin en tot i per tot l'escena esportiva. Aquest fer-se treball d'algunes pràctiques esportives es verifica en l'obsolescència de la distinció entre aficionat i professional en molts esports, al temps que es difonen ambients lúdics i metàfores esportives en el món del

treball i també, en camp científic, es recorre al joc i a les seves formes per representar estratègies i complexitats de la vida quotidiana. Es pot afegir a aquesta "bella" confusió categorial, que Geertz denomina "gèneres confusos", una redefinició de l'esport com obligació escolar, activitat necessària i de socialització, pràctica saludable, dietètica, etc. D'aquesta manera es duu a terme una petita revolució en el camp de les motivacions que ha d'acomplir una activitat esportiva. Aitals motivacions no poden certament esclarir-se evocant genèricament l'atmosfera lúdica, amb la seva aura de misteri i d'insensatesa, el plaer intrínsec, autogeneratiu, el predomini del valor expressiu respecte a aquell instrumental. L'activitat lúdica ha perdut en l'esport la seva centralitat definidora, al seu lloc s'hi afirmen una pluralitat d'experimentacions socials i culturals que als nostres ulls apareixen constitucionalment dèbils i híbrides només perquè són externes a la lògica de les interpretacions corrents.

Així mateix, em sembla útil recordar que ha explotat recentment a Itàlia una violenta polèmica, seguida de moltes manifestacions públiques. Alguns ambientalistes i animalistes, interns al món esportiu, han criticat al CONI (Comitè Olímpic Nacional Italià) per acollir la Federació de caça, oferint-li una legitimitat cultural i moral d'esport, així com sucoses subvencions (uns 10 bilions de lires) provinents del *totocalcio* (travessa). Els ambientalistes diuen que la caça no és un joc, ni un esport, perquè en ella no hi ha aquella actitud fonamental de respecte vers l'adversari que imposa l'ètica i/o l'etiqueta esportiva. "Digueu-li a la perdiu i a l'ànec que l'important és participar!", repeteix un eslògan animalista. Cal recordar que l'esport a l'Occident (Mandel, 1986) s'identificà durant molt de temps amb les pràctiques venatòries (a més de les eqüestres) que precisament avui corren el risc de ser excloses perquè ja no són idònies. Es cert que si posem

la perdiu o el senglar al nivell de l'adversari humà d'una competició esportiva, seria difícil aconseguir el seu consens. A menys de recórrer a astúcies com les dels grecs que esquitxaven amb aigua el mussol perquè fes un gest que es pogués interpretar com a consens al sacrifici. El que vull dir és que el problema del consens i del respecte per l'adversari no només afecta els caçadors sinó també els genets i potser a molts altres. De fet és difícil provar i fins potser imaginar que també el cavall muntat es diverteix. Radicalitzant l'actitud animalista es podria plantejar de bandejar totes aquelles activitats esportives en que s'opera algun protagonisme manipulatiu en ambients naturals. No només penso en la pesca, sinó també en l'alpinisme que pot torbar els nius dels rapaços, com molts ambientalistes han fet notar polèmicament. Si a més es té en compte que la *deep ecology* està elaborant una ètica ambientalista en que caldria atribuir drets també als factors abiòtics, com les pedres, el vent i les muntanyes, es fa evident que s'està configurant un conflicte cultural entre pràctiques, disciplines i concepcions esportives radicalment diverses.

II. L'esport és una activitat... que presenta una estructura relacional de tipus competitiu...

Llegeixo en un número de 1994 de la revista *No Limits World*, dedicada a l'extrem, exemples de campions que tenen la intenció de desafiar-ho tot i sobretot a si mateixos:

"Hans Kammerlander, el sudtirolès que ha escalat totes les muntanyes del món i que ha pujat quatre vegades durant un dia al Cervino; Maurizio Zanolli, conegut com 'Manolo', que amb la punta dels seus dits ha repetit en ascensió lliure les vies més difícils obertes per escaladors amb cordes i mosquetons i n'ha obert de noves, pujant com un gat màgic sobre tots els monuments d'Itàlia; Umberto Polizzari i Francisco 'Pepín' Ferreras Rodríguez, que des de fa anys es perse-

gueixen ascendint sempre més fons, fins a l'abisme, amb només l'aire que poden emmagatzemar en els seus pulmons; Bruno Peuyron, que amb un catamarà de vela ha aconseguit fer la volta al món en 79 dies, un menys que Phileas Fogg, protagonista de la cèlebre novel·la de Jules Verne."

Com definir aquests comportaments si no com a pràctiques esportives, certament *sui generis*? No es pot negar que la competició hi és representada. Però amb qui es competeix? On són les regles a les que han d'atènyer-se els adversaris? Notem de seguida que les normes universalistes, les regles del joc estables, conegudes per tothom, no semblen preexistir a l'acció sinó que són autogenerada de forma particularista mentre l'acció es duu a terme. *Performances* esportives autopoètiques, doncs, que produeixen normes i localitzacions particulars imposant-los a eventuals contendents futurs, sense disposar al seu entorn d'un aparell de tècniques i de dirigents esportius. Aquests atletes de l'Extrem, quaquers de la religió esportiva, que odien jerarquies i ritus col·lectius, forneixen un bell desmentiment als que asseguren que la tendència racionalitzadora i burocràtica és intrínseca a l'esport modern. Les pràctiques esportives semblen exercitar-se en una experimentació intensa i creativa, una redefinició de formes, prioritats i significats. Neixen pràctiques i concepcions de l'esport basades en la no competició i s'allarga a desmesura la gamma de la variabilitat del conflicte esportiu. L'havíem conegut quan dramatitzava per simulació una forma de relació social concreta: el dol (home vs home), la batalla (grup vs grup), la predació-caça (home vs animal). Avui a aquests tipus de conflicte esportiu que perdura amb èxit s'hi afegeixen altres formes de màxima extroflexió ecològica (el desafiament de l'aventura, contra el món i la naturalesa hostil) així com de màxima introflexió (el desafiament a si mateix, contra la pròpia imatge corporal).

“Curiosament, mentre les dimensions del món s’estan reduït progressivament gràcies a la difusió dels transports supersònics i de les telecomunicacions instantànies, l’individu fa de si mateix el propi camp d’exploració. Allà on s’inicia el món finit, comença la introspecció de les sensacions-límit, l’exercici pràctic d’una intensitat que s’assembla a l’antic nihilisme i a l’ingestió d’al·lucinògens... Confondre, identificar el cos propi, individual d’una persona amb el món propi del seu habitat o, millor encara, fer coincidir l’hàbit i l’habitat, vet aquí l’excés dels que van a la recerca d’una comunicació total... com si la simulació de vol portés, com el vol real dels esports extrems, a una mateixa caiguda del cos, una caiguda a vista, com en certs vertiginosos malsons en que no es para de precipitar-se” (Virilio, 1991).

A més de la combinació Jo-Món que es dona en els esports extrems, ecològics i californians, existeixen també pràctiques esportives en que es presenta, amb l’objectiu principal i explícit de tot compromís agonístic, la localització i resolució d’un conflicte intrapsíquic i psicosomàtic. Es el cas de tants esports tècnico-combinatoris, estètics o per discapacitats, en que s’accentua el valor del *trainnig* enfront al valor del resultat agonístic. Aquest fer visible i explicable mitjançant sabers i tècniques una desharmonia interna, un desencís psicològic o psicosomàtic, un conflicte dramatitzat, representable sobretot sota formes de competició, té importants conseqüències en el pla de les mentalitats i, clarament, incrementa de manera rellevant les formes de competir pluralitzant les motivacions i les reinterpretacions possibles de la pràctica esportiva (d’altra banda en evident direcció psicoterapèutica).

Però els molts casos d’introfлексió del conflicte esportiu no ens han de fer creure que aquesta orientació constitueix avui una tendència hegemònica. Representa en realitat un de tants

fronts d’expansió de la competició esportiva, que s’ha dilatat vers totes les direccions dramatitzant sabers i tècniques antigues i modernes. Ara per ara, sembla difícil trobar un camp d’activitat humana que no es representi sota la forma de competició amb premi. Un escenari tan variat corre clarament el risc de fer desaparèixer el sentit unitari i específic del conflicte esportiu. N’és un exemple la vicissitud que està travessant la mateixa idea de rècord. Pal de paller de l’esport modern (Guttmann, 1978), si per una banda el rècord manté tot el seu esplendor identificant el màxim èxit desitjable en tant que sublimació de l’adversari, ha de resistir, per altra banda, continus atacs a la seva credibilitat. La noció de rècord, entesa com un avenç gradual, participa originalment d’una idea lineal, unívoca i progressiva de la història, identifica una millora objectiva. Però quan avui observem la multiplicació de les disciplines esportives i la seva combinació en solucions infinites que exalten petites diferències o connexions, la història dels records esportius s’assembla cada cop més al Llibre *Guinness* dels Rècords, on n’hi ha prou de tenir una bona idea i perseguir-la amb passió per restar immortalitzat (Mandel, 1986).

D’aquesta manera atletes i dirigents esportius, encara que siguin portadors d’una història lineal i progressiva, en realitat truquen contínuament les cartes al multiplicar a desmesura les ocasions i les regles de producció de rècords; mentre procedeixen amb l’acostumada cerimonialitat, es rodegen d’aventurers i *clowns* de l’esport (com els atletes de l’Extrem) que implícitament se’n riuen d’ells, fent-se portadors d’un món extravagant i d’una història del tot relativista. L’escena esportiva resta fatalment ambigua, corre el risc de confondre’s amb la transmissió de diversions (vegeu les competicions més estranyes que es retransmeten a la televisió). Els atletes de l’extrem, amb els seus nú-

meros originals i especialitzats, les gestes dels quals apareixen tan emfasitzades pels diaris, no ens recorden els millors artistes de circ (cfr. Padiglione, 1986)? Recordo haver llegit sobre Il Manifesto un comentari de Massimo De Feo que criticava l’expulsió de Ben Johnson, indicant amb sagaç ironia que “a un acròbata o a la dona canó no se li fa l’antidopatge”.

III. L’esport és una activitat... que requereix alguna forma d’habilitat física

Restava encara una seguretat en la definició de l’esport. Aquesta activitat pot no ser competitiva, pot ser ambigua pel que fa al seu valor lúdic, però certament ha de mostrar una certa eficàcia en el moviment, una certa habilitat en el gest. Però fins i tot aquest eix de la nostra idea d’esport està sotmesa a tensions. D’això en vaig tenir una percepció improvisada, fa alguns mesos, a l’Escola de l’Esport, quan vaig saber que entre les federacions esportives nacionals associades amb el CONI n’hi han que agrupen els afeccionats a les dames i al *bridge*. Però el *bridge* és un esport? Si més no, ho és per al CONI. Les raons d’aquest inseriment podrien ser amb probabilitat d’ordre pràctic, com succeeix sovint a Itàlia. Però confirma el fet que aquesta definició d’esport fa aigües per tots cantons o bé és el resultat d’una continua negociació social que en modela i n’exalta els caràcters. Si les dames i el *bridge* han entrat al CONI, aviat els afeccionats a altres jocs sedentaris d’estratègia es reuniran en federacions i demanaran de ser acceptats. Serà interessant verificar si de fet adquiriran l’etiqueta d’esport també aquelles competicions l’acció de les quals està fortament (explícitament) mediada pel pensament: el gest concret que segueix el moviment dels daus o de les cartes, també precís i refinat, viu als marges de l’interès lúdic en tant que no semblaria tenir el poder d’alterar els punts? Es podria pensar que avui existeixen les condicions perquè

s'atenuï aquella neta distinció entre jocs d'habilitat física i jocs d'estratègia intel·lectual; oposició que s'alimentava en d'altres polaritats contrastants, com ment-cos, intel·lectualitat-fisicitat, acció-pensament, etc., tan volgudes al moviment esportiu que professava la desculturació, la desimbolització del gest, o que admetia en boca de De Coubertin que l'esport era "l'art de produir el pura sang humà". Avui aquestes dicotomies i potser també aquestes posicions semblen en crisi. Es treballa més a reduir els nexos que a emfasitzar les contraposicions.

Conclusió

D'aquestes exploracions provisionals sobre els problemes creixents que posa la definició de l'esport, em sembla que n' emergeix una evidència. Els tres components de base (joc, competició, habilitat física) identifiquen nocions que reclamen necessàries historitzacions. De fet han estat objecte d'una intensa experimentació que n'ha enriquit i transformat el camp semàntic. La mateixa noció d'esport, que requeria la presència simultània d'aquests tres components, ha estat deconstruïda, per la qual cosa ja no és possible ni suficient referir-se a un o dos components per legitimar una pràctica com esportiva, en tant que les "semblances de família" pressuposen que hi hagi una acord substancial

sobre què és competició o sobre la centralitat de l'habilitat física. Aquesta deconstrucció en acte reflecteix i al mateix temps estimula la creixent heterogeneïtat interna del fenomen esportiu. En la perspectiva antropològica, em sembla evident un primer efecte: els esports occidentals, al cap d'un segle d'hegemonia, tendeixen a perdre aquella rigidesa definitòria, aquella peculiaritat o excel·lència, que els feien poc comparables amb els jocs populars i amb altres competicions tradicionals. El nou escenari, tan ric en diferències, serà segurament més apte per a la recerca etnogràfica i per a la comparació antropològica.

Bibliografia

- AUGE, Marc (1983) "Il calcio e la follia", in *Prometeo*, feb-april: 46-53.
- BARCLAY, H.B. (1980) *The Role of the Horse in Man's Culture*, London, Allen.
- BLANCHARD, Kendall; CHESKA, Alyce (1986) *Antropologia del deporte*, Bellaterra, Barcelona.
- BLOMBERGER, C.; HAYOT, A.; MARIOTTINI, J.M., "Allez l'O.M.! Forza Juve! La passion pour le football à Marseille et à Tourin", in *Terrain*, 8.
- BLOMBERGER, Claude (1989) "Pour une ethnologie du spectacle sportif", in MICHON B., ed., *Sports et Sciences Sociales*, Strasbourg.
- DAL LAGO, A. (1991) *Descrizione di una battaglia. I rituali del calcio*, Il Mulino, Bologna.
- DEI, F. (1992) "Calcio: una prospettiva antropológica", in *Ossimori*, sett., 1: 7-31.
- DE SANCTIS, P. (1994) *Antropologia e Gioco*, Liguori, Napoli.
- DINI, V.; MAGRINI, F. (1966) *Gli antichi sport e giochi popolari nel folklore delle manifestazioni italiane*, Civitas Aretii, Arezzo.
- ELIAS, N.; DUNNING, E. (1992) *Deporte y ocio en el proceso de civilización*, FCE, México [1987].
- ENRILE, E., Ed. (1977) *Dizionario dello sport*, Paoline, Milano.
- GIANOLI, L. (1981) *Il cavallo e l'uomo*, Longanesi, Milano.
- GUTTMANN, Alan (1978) *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sports*, Columbia University Press, New York.
- HOBERMAN, J.M. (1988) *Politica e sport*, Il Mulino, Bologna.
- LAWRENCE, E.A. (1982) *Rodeo. An Anthropologist Look at the Wild and the Tame*, The University of Tennessee Press, Knoxville.
- MANDELL, Richard D. (1986) *Historia cultural del deporte*, Bellaterra, Barcelona.
- PADIGLIONE, V.; CANEVACCI, M.; PANUNZIO, M., eds., (1984) *Lo sport tra natura e cultura. La costruzione sociale dell'aggressività, della competizione e della solidarietà nello sport*, Guida, Napoli.
- PADIGLIONE, Vincenzo, Ed. (1986) *Gente del Circo. Bestiari ed altra umanità*, Armando Armando, Roma.
- PADIGLIONE, Vincenzo (1990) "Dell'effervescenza cognitiva", *Scuola dello Sport*, 20: 32-38.
- PADIGLIONE, Vincenzo (1994) "Antropologia de l'esport", *Quaderns de l'ICA*, 1, Barcelona: 85-97.
- POCIELLO, C. (1987) "Un nouvel esprit d'aventure: de l'écologie douce à l'écologie dure", *Esprit*, 125: 95-105.
- TAUSSING, M. (1993) *Mimesis and Alterity: A particular History of the Senses*, Routledge, New York.
- VIRILIO, P. (1991) "La moda degli sport suicidi", *Leggere*, 33: 5-8.